

Οι γενιές που θρέφουν Αγίους

[/ Ορθόδοξη πίστη](#)

*ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ,
ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΔΟΧΕΙΑΡΙΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ*

Μα εκείνο που ομόρφαινε τα βράδια τα νησιά μας ήταν οι λεγόμενες βεγγέρες. Οι νύχτες στο σκοτεινό χωρίο το χειμώνα ήταν ατέλειωτες και οι λάμπες με το 5 νούμερο γυαλί λίγο φέγγανε στο εσωτερικό του σπιτιού.

Κι αυτές ήταν πάντα χαμηλωμένες, να μην κάψουν πολύ πετρέλαιο. Οικονομία παντού. Στο νερό, στα ξύλα, στο φαγητό, στα ρούχα. Πιο παλιά μήτε λάμπες δεν υπήρχαν. Ο βενετσιάνικος λύχνος έφεγγε στη μάννα να εργοχειρήση. Εκεί, μπροστά στη βενετσιάνικη λουσέρνα, όπως την έλεγαν, συναγμένοι παπούδες, γονείς και παιδιά, διάβαζαν τα συναξάρια των Αγίων, αφηγούνταν θαύματα, θαλασσινές περιπέτειες, τυραγνίες του γένους μας, πειρατικές επιδρομές στο νησί μας, όπως τις άκουσαν από τους παλιούς.

Κι ήταν όλα μυσταγωγία για μας τα παιδιά. Από μικρός άκουγα το βίο του αγίου Ιωάννου του Καλυβίτου, τους πειρασμούς του Μεγάλου Αντωνίου, τα μαρτύρια της Αγίας Βαρβάρας. Έτσι το πρωί, αν ζητούσα κάτι άλλο, έκτος από το παρατιθέμενο,

για φαγητό, ή γιαγιά: -Δεν άκουσες, παιδί μου, πόσα υπέφερε ή αγία για την αγάπη του Χριστού, κι εμείς λίγη νηστεία δε θα κρατήσουμε; Κι έτσι όχι μόνο νηστεύαμε, αλλά ποθούσαμε τη νηστεία. Μ' αυτό τον τρόπο οι απέραντες νύχτες του χειμώνα γινότανε οί ωραιότερες ώρες της ζωής. Με πολύ μεγάλη ευχαρίστηση μνημονεύω όλους αυτούς που συγκροτούσανε αυτή την πνευματική πανδαισία και τους θυμάμαι έναν - έναν και τα ονόματα και τίς φυσιognωμίες τους, αν και πέρασαν πολλά χρόνια από τότε.

Ίσως επεκτείνω το κείμενο πέραν του δέοντος, αλλά θεωρώ τον εαυτό μου χρεώστη απέναντι στις ταπεινές αυτές ψυχές, που πολλές φορές διηγούνταν κάποια διήγηση ως κομμάτι αναπόσπαστο από τον εαυτό τους. Σαν να είναι ή ίδια ή ζωή τους. Άλλωστε όλα αυτά τα θαυμάσια παραμένουν ακατάγραφα και με την πάροδο του χρόνου και τη σημερινή ψυχρότητα και αδιαφορία, σίγουρα θα λησμονηθούνε από τους επιγόνους.

Ή γριά Στυλιανή, που 'χε υπό τη φροντίδα της το δυσπόστατο ναό του Αγίου Σπυρίδωνα, διακρινόταν για την ευλάβεια της, τη σοβαρότητα και τη σεμνότητα του ήθους της. Είχε ζήσει για χρόνια στην ξενιτιά, μα τίποτα δεν είχε αλλάξει πάνω της, μήτε ή κόμμωση, μήτε ή ενδυμασία• παλιακιά γυναίκα και στην εμφάνιση και στους τρόπους. Πολλά χρόνια χήρα, μύριζε λιβάνι και κερί. Στις βεγγέρες είχε το δικό της λόγο, που δεν τον άκουσε, αλλά τον έζησε.

Διηγείτο λοιπόν: Την εποχή που ή ελonoσία μάζιζε τον κόσμο, βγήκα μια φεγγαρόλουστη νύχτα προς νερού μου. Βλέπω μπρος στα χαλάσματα του σπιτιού μας γέροντα με ψάθινο σκουφάκι να μαζεύει σκουπίδια και κάθε άχρηστο και βρώμικο πράγμα. Τον πλησίασα και σεβαστικά τον ρώτησα: «-Τι κάνεις αυτού, Γέροντα;». Και μου αποκρίθηκε: «-Καθαρίζω τον τόπο, γιατί όλοι θα απολεστείτε από τη βρομισιά. Πες στον πρόεδρο, στα στάσιμα νερά να φυτέψει ευκαλύπτους, να καθαρίσει το χωριό και να ρίξει παντού άφθονο ασβέστη». «-Ποιος είσαι συ, που τόσο πολύ μας αγαπάς, που και τη νύχτα εργάζεσαι για τη ζωή μας»; «-Είμαι αυτός που φροντίζεις και κάθε απόβραδο μου ανάβεις το καντήλι. Γείτονας σαν είμαι και δε με γνωρίζεις;». Κι έγινε άφαντος. Πράγματι ή κυρά Στυλιανή είπε στον πρόεδρο ότι της συνέστησε ό Άγιος Σπυρίδων. Πολλοί από τους ευκαλύπτους υπάρχουν και σήμερα εις μαρτύριο του θαύματος του Αγίου.

Ή οσιότατη Γερόντισσα Παρθενία Άνδρομανάκου κατέθετε την πνευματική της παρηγοριά: Όταν μόναζα στη Μονή του Χριστού ένα μεγάλο πρόβλημα με απασχολούσε. Δεν ήθελα να προχωρήσω, χωρίς να λάβω πληροφορία. Πήγα στον τάφο του οσίου Αρσενίου• άφησα την- καρδιά μου να ξεχειλίσει και τα μάτια μου να λούσουνε την πλάκα του τάφου του. Στο τέλος της δέησης μου πρόσθεσα, όπως πάντοτε: «-Δι' ευχών του οσίου πατρός ημών Αρσενίου». Ευθύς άκουσα φωνή από τον τάφο: «-Αμήν, Παρθενία μου».

Και συνεχίζει ή Γερόντισσα: Ηκουσα πως στο Άγιον Όρος στις αγρυπνίες κουνούν

τους πολυελέους και τα καντήλια, για να έρθει χαρά και από το ουρανό. Στο δικό μας ταπεινό ησυχαστήριο δεν τα σείουμε εμείς, αλλά ό όσιος Φιλόθεος ό Αθωνίτης. Ψαλλάμε αγρυπνία στη γιορτή του οσίου με την αδελφή μου Αναστασία μοναχή, τη χήρα Γαρυφαλιώ Τριπολιτσιώτη και τον ανιψιό μου Μανόλη. Τα πάντα τα είχαμε κλειδωμένα, γιατί ό τόπος είναι έρημος. «Έβαλα στο νου -μου να ψάλουμε και λίγους στίχους από τα Ανοιξαντάρια, όπως τα έμαθα από τη μακαρίτισσα μεγάλη Γερόντισσα Παρθενία Μάνδηλα. Ευθύς ως άρχισα, είδα το καντήλι του οσίου να κινητοί ρυθμικά μέχρι το τέλος της αγρυπνίας. Λέγω στους άλλους: «-Βλέπετε ό όσιος χαίρεται με την αγρυπνία μας, δέχεται τη δέηση μας». Ταις αυτού αγίαις πρεσβείαις ελέησαν ημάς.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Κανείς δεν περνούσε μπροστά από Εκκλησία, χωρίς να σταυροκοπηθεί.

Είδα ανθρώπους, μπορώ να πω αχρήστους, το πρωί που περιδιάβαιναν τις Εκκλησιές, για να φτάσουν στη δουλειά τους, να κάνουν συνέχεια το σταυρό τους. Ήτανε το χωριό μικρό μοναστήρι, που στοιχιζότανε, όχι μόνο στις γιορτές αλλά και στην καθημερινή ζωή, στου μεγάλου Μοναστηριού την ακρίβεια. Έφερε μια κόρη τη μάννα της τη Μ. Παρασκευή να προσκύνηση το Σταυρό. Κι άρχισε ή γιαγιά να ζητά να προσκύνηση όλες τις εικόνες. Νευρικά ή κόρη της προσπάθησε να την αποτρέψει κι ή γιαγιά μάννα της απάντησε, με λόγια που ποτέ δε θα ξεχάσω: -Εγώ, παιδί μου, που ήρθα στην Εκκλησία σήμερα, δεν είμαι ούτε παπάς να λειτουργήσω, ούτε ψάλτης να ψάλω. Κεριά θ' ανάψω και τις εικόνες θα καταφιλήσω. Ή ζωή του νησιώτη μπορεί να ήταν περιπετειώδης, ριψοκίνδυνη με τα καράβια, τα ταξίδια και τους άπειρους κινδύνους της θάλασσας, αλλ' ήταν θεοφοβούμενος και μπορούσε να λέει το «Ήμαρτον, αλλ' ουκ απέστην από σου, Κύριε». Μου έλεγε ένας σύγχρονος νησιώτης: -Ό πατέρας μου ήτανε πολύ καλός, αλλά είχε ένα μεγάλο ελάττωμα, ήταν πολύ θεοφοβούμενος.

Είχαμε ανθρώπους που διάβαζαν τρία Καθίσματα του Ψαλτηρίου την ημέρα, όπως στα Μοναστήρια, και άλλους να δανειίζουν βιβλία μεταξύ τους, όπως οί Βίοι των Αγίων, ή Αμαρτωλών Σωτηρία, ή Αποστολική Σαγήνη. Και για την Αγία Επιστολή και τον Αγαθάγγελο λόγος να μη γίνεται.

Ό νησιώτης ήταν βιαστής μεγάλος. Αυτό τον βοηθούσε να κρατά αξιοπρέπεια και να μην απλώνει εύκολα το χέρι να λαβή. Είδα ενενηκοντούτης, πριν βγει ή αγροτική σύνταξη, να σκάβει το αμπέλι του καθισμένος σε σκαμνί. -Τι κάνεις εκεί, μπάρμπα; -Προσπαθώ να καλλιεργήσω τον αμπελώνα μου, γιατί δεν έχω άλλον πόρο εκτός από το κρασί. Είδα μοναχό πέρα από τα ενενήντα να βάζει βία στη διακονία του Μοναστηριού κι θαύμασα τον άνθρωπο που έχει βία διηνεκή, κατά τον όσιο Ιωάννη το Σιναίτη.

Τα ήθη ήταν αυστηρά. Το ξεγλίστρημα δύσκολο, γιατί υπήρχαν φύλακες άγρυπνοι.

Ή Εκκλησία ανυποχώρητη στα χοντρά λάθη. Ενθυμούμαι, κάποτε κοιμήθηκε ο πατέρας μιας γυναίκας, που εγκατέλειψε τη συζυγική στέγη και τα παιδιά της και συζούσε παράνομα. Όταν πήγαμε με τον παπα να σηκώσουμε το νεκρό, ό παπάς ζήτησε να βγει έξω από το σπίτι ή μοιχαλίδα, για να εισέλθει ό Σταυρός, τον όποιο κρατούσα και εξήλθε χωρίς άλλη κουβέντα. Της επέτρεψε ν' ακολουθήσει την εκφορά από μακριά κι όχι κοντά στο φέρετρο, όπως συνηθιζόταν, και της απαγόρευσε να εισέλθει στο ναό την ώρα της νεκρώσιμης Ακολουθίας. Στα εννιάμερα έφερε να διαβαστούνε κόλλυβα του πατέρα της. Ήταν ώρα Εσπερινού, παραμονή Θεοφανίων, και δεν έμπαινε στην Εκκλησία παρά το δριμύ ψύχος. Όταν τέλειωσε, βγήκα έξω και της λέγω: -Δεν κρυώνεις να μπεις μέσα; -Δεν κάνει, παιδί μου, πάρε τα κόλλυβα και δός τα στον παπα να τα διάβαση. Αχ, αυτή ή ελαστικότητα της Εκκλησίας σήμερα, καθόλου δεν βοήθα τον κόσμο.

Διαζύγια ένα-δύο άκουσα στα παιδικά μου χρόνια. Τώρα οί περισσότεροι γάμοι δε χρονίζουν. Υπήρχαν οικογένειες που ήταν Εκκλησιές, πιο αυστηρές από τα Μοναστήρια. Κατ' αρχήν σέβονταν τον εαυτό τους. Κανείς δεν περιφερόταν ημίγυμνος, δεν προκαλούσε ό ένας τον άλλον. Δεν επιτρέπεται να κοιμόμαστε ξέσκεποι, γιατί διώχνουμε το φύλακα άγγελο, έλεγε ή μάννα.

Τραγούδια δεν ακούγονταν. Κι αν κάποια κόρη τραγουδούσε την αγάπη της, το έκανε σεμνά κι όχι με ξετσιπωσιά. Άκουσα κόρη να τραγουδά τον εραστή της, την ώρα που σαλπάριζε το καράβι, και νόμιζα πως ψάλλει χερουβικό. Ήταν μια προσευχή και μια ευχή να γυρίσει με της Παναγιάς την προστασία.

Τα μεσημέρια, που νανούριζαν τα μωρά, ακούγονταν από τα ανοιχτά παράθυρα, συνήθως το καλοκαίρια, τα τραγούδια της κούνιας, που ήταν σαν τροπάρια Αγίων. Ήταν σαν αγγελικός χορός, γιατί ή μάννα ή, ή μάμμη τραγουδούσε το μικρό της με όλον το πόθο της ψυχής της. Δεν έλειπαν από τα τραγούδια τα ονόματα της Παναγιάς και του Χριστού μας.

Έκαναν οικογενειακά γλέντια τις καλές ήμερες, αλλά χωρίς να χάνουν την ιδιότητα του άνθρωπου και του ορθοδόξου χριστιανού. Σήμερα τα παιδιά κοιμούνται και παίζουνε με τα μπουζούκια. Καμιά μάννα δεν τραγουδά αιγαιοπελαγίτικους σκοπούς. Κι αν τραγουδήσει, θα πει της εποχής τα άνοστα κι έξαλλα τραγούδια. Για αυτό καλά θα κάνει να σιωπά.

Οί νηστείες τηρούνταν απ' όλους. Εξαίρεση αποτελούσαν αυτοί που δε νήστευαν. Τώρα σπανίζουν αυτοί που νηστεύουν. Και το τριήμερο της Μ. Τεσσαρακοστής ήταν γνωστό στους ευλαβείς νησιώτες. Έπαιρναν ψωμί για τη δουλειά και το γύριζαν άθικτο. -Τι το θες, χριστιανέ μου, του έλεγε ή γυναίκα, και το παίρνεις; - Για το λογισμό, απαντούσε ό σύζυγος. Όλη ή Μ. Τεσσαρακοστή περνούσε με αλαδιά. Για την Κυριακή έβαζαν από το Σάββατο το βράδυ ρεβίθια στο φούρνο, για να έχουν ξεγνοιασιά από το φαγητό την Κυριακή στην Εκκλησία.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ - ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΜΙΑ ΟΜΟΡΦΗ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΠΟΡΕΙΑ

Χρόνια κλώθω στη σκέψη μου, σαν τη νοικοκυρά που γνέθει το μαλλί στην ηλακότη, αυτό που διάβασα κάποτε σ' ένα βιβλίο, γραμμένο από ένα κρυστάλλινο μυαλό, που δεν ήταν θεολόγος, άλλ' άνθρωπος που αγαπούσε του τόπου μας τις ομορφιές. Κάθε Μονή είναι το μεγάλο Μοναστήρι, όπου όλα είναι απόλυτα, όλα γίνονται με ακρίβεια, χωρίς οικονομίες και παρεκκλίσεις. Είναι ο παράδεισος, που καλλιεργεί τις αρετές ως τη μοναδική του επιδίωξη. Είναι το ιερό βήμα του τόπου που στέκεται. Είναι ή κατάπαυση των ανθρώπων. Εκεί κανείς σαββατίζει από τα του κόσμου βάσανα και προσμένει την ογδόη ήμερα. Το σπίτι, ή οικογένεια, είναι το μικρό μοναστήρι, που με μία ελάχιστη διαφορά προσπαθεί να βιώνει τη ζωή του μεγάλου Μοναστηρίου. Νηστεύει, προσεύχεται, λειτουργείται, εργάζεται όπως το μεγάλο Μοναστήρι. Στην καθημερινή του ζωή αυτό έχει πρότυπο και προσπαθεί να του μοιάσει. Εκεί καθρεπτίζεται, οσάκις θέλει να καμάρωση την ομορφιά του.

Ο πατέρας είναι ο Γέροντας του σπιτιού, που όλοι τον υπακούνε, και ή μάννα οικονόμησα του σπιτιού, που όλοι τη σέβονται και την αγαπάνε. Δε χάνεται ή πατρότητα κ' ή αρρενωπή αγάπη του πατέρα μέσα στα χάρδια, τις τρυφερότητες και συμπάθειες της μάνας. Ο πατέρας δεν καταντάει κουβαλητής μόνο του σπιτιού, γιατί ή οικογένεια δε στοιχίζετε στου γείτονα τα ξενικά φερσίματα (δεν ακούς, έτσι κάνει κι ο γείτονας) αλλά στην αγία παράδοση του Μοναστηρίου, σε δοκιμασμένο τρόπο ζωής. Κ' έλεγε κείνο το κρυστάλλινο μυαλό: Όλες οί προσπάθειες των πνευματικών ανθρώπων πρέπει να αποβλέπουνε στη συντόμευση της απόστασης μεταξύ Μονής και οικογένειας, στη γεφύρωση τον χάσματος, ώστε οι λαϊκοί και οί μοναχοί να ζούνε πολύ κοντά και μάλιστα χωρίς να προσπαθούνε να κάνουν οπαδούς, ούτε οί μοναχοί, ούτε οί πνευματικοί ταγοί, αλλά συμπόρευση στη βασιλεία των ουρανών.

Αυτό το γεφύρωμα, την παράλληλη πορεία, την έζησα πέρα για πέρα στα παιδικά μου χρόνια. Γι' αυτό και όταν εισήλθα στο Μοναστήρι, δε δυσκολεύτηκα καθόλου, ούτε να υπακούω, ούτε να αγρυπνώ, ούτε να νηστεύω, ούτε να διακονώ. Είδα το Μοναστήρι ως φυσική απόληξη των παιδικών μου χρόνων. Μου φάνηκαν από την αρχή όλα όμορφα και πανεύκολα. Ήταν ασέβεια να παρακούσω τον πατέρα, όπως οί μοναχοί το Γέροντα στο Μοναστήρι. Και ήταν αγνωμοσύνη μεγάλη να μη σεβαστώ τη μάννα που θυσιαζόταν για όλους.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΗ - ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Αν ο ιερέας συναντούσε κάποιες λειτουργικές ή ποιμαντικές δυσκολίες, με πολλή εμπιστοσύνη αποτεινότανε στο Μοναστήρι. Όταν κοιμήθηκε κάποιος που τον κατηγορούσανε μασόνο, ο παπάς αποτάθηκε στο Μοναστήρι, αν πρέπει να κινή κηδεία δεν το αποφάσιζε μόνος του. Και σε βεβαρημένες περιπτώσεις εξομολογήσεων τους παρέπεμπαν στο Μοναστήρι• δεν έπαιρναν ευθύνη. Άλλωστε στη συνείδηση των Παριανών κατ' εξοχήν πνευματικός είναι ο ηγούμενος ή ο παπάς του Μοναστηρίου.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ στο χωριό ἦταν πιστό ἀντίγραφο τοῦ Μοναστηρίου. Ὁ Ὀρθρος κι ὁ Ἑσπερινός τηροῦνταν ἀπαρασάλευτα. Ἀν στὴν ὥρα δε χτυπούσε ἡ καμπάνα, ὅλοι ρωτούσαν: -Λεῖπει ὁ παπάς; εἶναι ἀρρωστος; γιατί δε χτύπησε Ἑσπερινό; Ὁ Ἐφημέριος τοῦ χωρίου ἦτανε πάντα ὁ παπάς μας, ὁ δικός μας παπάς, ὁποῖος κι ἂν ἦτανε. Ἐτσι ἡ ἀγαπητικὴ διάθεση γιὰ τὸν παπά ἐξαφάνιζε τὴν ἱεροκατηγορία. Ἀν κάποιος ἔλεγε κάτι κακό κατὰ τοῦ παπά, ἀκούγε τὴν ἐπιτιμητικὴ ἀπάντηση: -Εκεῖ που στέκεται ὁ παπάς, εμεῖς δεν μπορούμε νὰ σταθούμε.

Σ' ὅλες τὶς ἀκολουθίες, τὶς καθημερινές λειτουργίες καὶ τὶς προηγιασμένες ἔψελναν γυναῖκες, που ἂν καὶ ἦταν ἀπαίδευτες, διάβαζαν κι ἔψαλλαν σωστά, καὶ μάλιστα διατηροῦσαν τὸ πομπώδες ὕφος τῆς Ανατολῆς, που ἡ φωνὴ τους γέμιζε τοὺς θόλους τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τὰ βαθιὰ χαράματα, παρὰ τὶς υποχρεώσεις τους, βρισκόνταν στὶς Ἐκκλησίες, σαν τὶς Μυροφόρες στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὰ παιδιὰ δεν ἀπουσιάζαμε ἀπὸ τὸ χορὸ τους. Ἀπὸ αὐτές ἔμαθα καὶ νὰ ψάλλω καὶ νὰ διαβάζω καὶ νὰ γονατίζω καὶ νὰ προσκυνῶ καὶ νὰ σταυροκοπιέμαι, πότε νὰ στέκομαι ὀρθίος καὶ πότε νὰ κάθομαι. Ἦξεραν πότε πρέπει νὰ κάμουν σταυρὸ καὶ ἦταν πάντα τὸ χέρι ἔτοιμο νὰ σταυροσημειωθῶνε. Κουπὶ τὸ χέρι γιὰ σταυρὸ στὴν ἀκολουθία. Τὸ ἀκουσμα Χριστός, Παναγία, ὄνομα ἀγίου, εἶχε σταυρὸ. Καὶ καθετὶ που πράττανε, δεν τὸ ἔκαναν γιατί ἄπλα ἔτσι τὸ παρέλαβαν, ἔτσι τὸ εἶδαν στους παλιούς, ἀλλὰ εἶχανε βαθιὰ ἐπίγνωση τῶν τελουμένων στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶπα κάποτε σε γιαιγιά: -Γιατί ἀνάβετε στὸ Ευαγγέλιο κεριά καὶ κάνετε θόρυβο, που ενοχλεῖ τὸν Επίτροπο; Οἱ γιαιγιάδες ἀπὸ τὴν εἴσοδο τους στὴν Ἐκκλησία ἀναβαν καὶ κρατοῦσαν δύο κεριά• ἓνα ν' ἀνάψουν στὸ Ἐωθινὸ κι ἓνα στὸ Ευαγγέλιο τῆς Λειτουργίας. -Παῖδί μου, ὁ ἐπίτροπος τὰ κάνει ἀπὸ ἀγνοία, κι ἐνῶ διαμαρτύρεται γιὰ τὰ δικά μας κεριά, ἐκεῖνος συγχρόνως ἀνάβει λαμπάδα στὴν Ὠραία Πύλη, γιὰ νὰ διάβαση ὁ παπάς τὸ Ευαγγέλιο. Τὰ παλιά τὰ χρόνια, ὅταν ὁ ετοιμοθάνατος ἔγραφε τὴ διαθήκη στα παιδιὰ του, που συνήθως γινότανε νύχτα, γιατί τότε βρισκόνταν ὅλοι, οἱ παρευρισκόμενοι βαστούσαν κεριά ἀναμμένα. Καὶ τὸ Ευαγγέλιο εἶναι ἡ Διαθήκη τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμο. Πως ἐπιγράφεται τὸ Ευαγγέλιο; Καινὴ Διαθήκη. Ὁσάκις διαβάζεται, μὴ βλέπεις τὸν παπά που τὸ ἀπαγγέλλει, ὁ ἴδιος ὁ Θεός μας τὸ παραδίδει καὶ γι' αὐτὸ ἀνάβουνε κεριά οἱ πιστοί. Ἀς μας ἀφήσουν νὰ κρατάμε τὶς παλιές παραδόσεις, γιὰ νὰ τὶς βρεῖτε κι εσεῖς.

Ἡ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε γραπτὴ εἴτε προφορικὴ, εἶναι ἀγία καὶ σωτήριος. Ποῖος παλιός πιστός, ὅταν ἀκούγε στὴ θ. Λειτουργία τὸ «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία», δεν ψιθύριζε: Μέγα τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος, κι ὅταν ἀκούγε, «Πρόσχομεν, τὰ ἀγία τοῖς ἀγίοις», δεν ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν: Εἰς βοήθειαν πάντων τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν; καὶ στὴ συγχωρητικὴ εὐχὴ τῶν Κολλύβων «Ὁ Θεός τῶν πνευμάτων», στὴ φράση «ὁ Θεός συγχώρησαν», ὅλοι μαζί οἱ πιστοὶ ἐπαναλάμβαναν: ὁ Θεός συγχώρησαν. Τώρα τοὺς μοιράζεις κόλλυβα καὶ ἀντὶ Θεός

σχωρέσ' τους, σου λέγει: Ευχαριστώ!

Ποιος μεταλάμβανε, χωρίς να συνδιαλλαγή με τον αδελφό του; Είτε έφταιγε Είτε όχι, ή μετάνοια γινότανε βαθιά. Ποια γιαγιά δε στεκότανε σεβίζουσα στον Εξάψαλμο και στον Προοιμιακό και δε μετάνιζε στην «Τιμιωτέρα»; Τώρα μήτε όρθιοι στέκονται. Ή Ορθόδοξη Εκκλησία δεν έχει καθίσματα, αλλά στασίδια, λίγο ν' ανακούφισης τη μέση σου. Ή όρθια στάση ήταν πάντα ή στάση της προσευχής.

Κι ό χαιρετισμός μεταξύ των ανθρώπων πόση χαρά είχε! «Αν δε χαιρετούσες, δεν καλημέριζες τον πλησίον σου και τον αδελφό σου, ήτανε λόγος αποχής από τη θεία Κοινωνία! Κι εκείνος ό πασχαλιάτικος χαιρετισμός, Χριστός ανέστη! Αληθώς ανέστη!, πόσο μεγαλείο είχε! Οι βαρύτενες φωνές του γεωργού και του ψαρά έκαναν τα βουνά και τις θάλασσες ν' αντιλαλούν το Χριστός ανέστη! και το Αληθώς ανέστη! Και αυτό σαράντα μέρες διαλαλείτο από τους πιστούς. Και τώρα, μια μέρα και μόλις ακούγεται. Λες, Χριστός ανέστη! και παίρνεις την ελεεινή απάντηση, Χρόνια πολλά. Άραγε θα γυρίσουνε τα χρόνια και θα έρθουν οί καιροί της χαράς και της αγάπης; Κι ό ασπασμός όλων των ανδρών στην προσκύνηση του Ευαγγελίου την ημέρα του Πάσχα ήταν κάτι ξεχωριστό και μια ζεστασιά μεταξύ των ανθρώπων. Τώρα νεκρική παγωνιά. Ντουβάρια σηκώσαμε μεταξύ μας. Μήτε χαιρετιόμαστε, μήτε ασπαζόμαστε.

Γνώριζαν στην Απόλυση να κατεβαίνουν από τα στασίδια. Ήταν ώρα αρχοντιάς. Έπρεπε να αφανιστεί κάθε λογισμός αντιπαλότητας και να έρθει ό ένας κοντά στον άλλο και όλοι μαζί κοντά στον παπα, για να αποχαιρετιστούνε με τον παπά, μεταξύ τους, και με τους Αγίους. Ήτανε ή ώρα της μεγάλης ευχής, της μεγάλης αίτησης, το μεγάλο παρακάλιο του παπα, όλοι οί Άγιοι να δεηθούνε, να μας ελεήσει ο Θεός. Πόσο φτωχή είναι αυτή ή ευχή της Απολύσεως, όταν μνημονεύονται ελάχιστοι Άγιοι! —Μνημόνευε, έλεγαν οί παλιοί παπάδες, όλους τους Αγίους, από τους πρώτους μέχρι τους νεωτέρους, για να αποδεικνύεται πως το Πνεύμα το Άγιο υπάρχει πάντα στην Εκκλησία και αναδεικνύει Οσίους και Μάρτυρες. Κανένας δεν έστρεφε προς την πόρτα, αν δεν άκουγε το «Δί' ευχών». Άκουσα γυναίκα να παρατηρεί το σύζυγο της, που έφυγε πριν το «Δί' ευχών» από τη Λειτουργία με τα εξής λόγια: -Έφυγες προ του «Δί' ευχών» σαν τον Ιούδα, που έφυγε πριν τελείωση το μυστικό τραπέζι και μπήκε μέσα στο σκοτάδι της νύχτας, για να παραδώσει το Χριστό. Ιούδας λοιπόν ό αποχωρών προ της Απολύσεως.

Μια εικόνα ακόμα, που διατηρώ πολύ ζωντανή στη θύμηση μου, είναι ό τρόπος που εκκλησιάζονταν ορισμένες άπλες ψυχές. Ούτε στους μοναχούς δε συνάντησα τόση αληθινή παρουσία στη λατρεία. Αυτοί οί ευλογημένοι, παρά το γήρας τους, έστεκαν στηριγμένοι στο ροζιάρικο ραβδί τους μπροστά στο σολέα, σα να ήτανε πρώτη φορά που άκουγαν θεία Λειτουργία. Με ανοιχτό το στόμα κι ορθάνοιχτα μάτια, καρφωμένα κυριολεκτικά στο θυσιαστήριο, παρακολουθούσαν τα τελούμενα. Τα ηλιοκαμένα και θαλασσοδαρμένα τους πρόσωπα έλαμπαν από χαρά.

Όταν κάποιος παπάς στο χωριό λειτουργούσε πολύ πρωί και σχεδόν κάθε μέρα, και δινόταν έτσι ή δυνατότητα στον εργαζόμενο να παρακολουθήσει τη θεία Λειτουργία, άκουσα αγρότη, μόλις κάθισε στο γαιδουράκι του, να μονολογεί τα έξης σταυροσημειούμενος: -Δόξα τω Θεώ, άκουσα και σήμερα του Αγίου Σάββα τη' Λειτουργία. Μεγάλο πράγμα να λειτουργείσαι κάθε μέρα. Γίνεσαι και συ Άγιο Βήμα, Ιερό θυσιαστήριο. Κύριε, μη μου το στερήσεις.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΔΡΑ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ - ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Το απόγευμα ή καμπάνα του Έσπερινού ήταν για όλους σημείο - κλείσιμο της ημέρας. Ο ζευγολάτης σταματούσε τα βόδια και με το ένα χέρι βαστούσε την όχδερη και με το άλλο σταυροκοπιότανε κοιτάζοντας προς το χωριό. Και ήξερε πόσες σφύρες χωράφι έχει να κάνει ακόμα έως ότου νυχτώσει. Και ο βοσκός ξεσαλάγιασε τα ζωντανά του για να πλησιάζει στο χωριό. Η μάνα με τη μαμή που αυτή την ώρα συνήθως εργοχειρούσαν όταν άκουγαν διπλοκάμπανο έλεγαν: - Απόψε έχει είσοδο ο Άγιος, είναι σχόλη αύριο, και μάζευαν το εργόχειρο. Χρειάστηκε να έρθω στο Άγιο Όρος, για να καταλάβω την κουβέντα της γιαγιάς μου, έχει είσοδο ο άγιος. Και ή μέρα έκλεινε πάντα με προσευχή μπροστά στις άπειρες εικόνες του σπιτιού. Το προσκυνητάρι της οικογενείας ήταν στο δωμάτιο των γονιών. Ούτε στο χώλ, ούτε στην κουζίνα. Εκεί άναβε το καντήλι και κάπνιζε το λιβανιστήρι. Κάθε κόρη, για να παντρευτεί, έπρεπε μαζί με όλα τα αλλά να έχει προικιό καντήλι, μπρούτζινο λιβανιστήρι, σφραγίδα για τα πρόσφορα και εικόνες. Ο γαμπρός γινότανε δεκτός στο σπίτι με την εικόνα του. Κι ή πεθερά παρέδιδε στη νύφη την εικόνα με λειτουργική ευλάβεια, όπως την παρέλαβε και κείνη. -Αύτη ή εικόνα, νύφη, θέλει ευλάβεια• θα την πηγαίνεις στη γιορτή της στην Εκκλησιά, θα λειτουργείται, και θα την γιορτάζεις πάντοτε με αρτοκλασία. Το θέλει ή εικόνα, ο Άγιος. Μην το αμελήσεις, θα πάθεις κακό. Πίσω απ' αυτό το οικογενειακό εικόνισμα γράφονταν οί γεννήσεις των παιδιών. Τα περισσότερα μάλιστα σπίτια, επειδή το χωριό είχε πολλές Εκκλησιές, κληρονομούσανε ν' ανάβουν κι από ένα καντήλι. Αν πήγαινε άλλος να βάλει λάδι στο καντήλι, έπρεπε να πάρει αδεία από το δικαιούχο. Και αυτό ήταν μια άτυπη αλλά σεβαστή από όλους παράδοση. Έτσι κάθε σούρουπο, που φαινόταν ο αποσπερίτης, το χωριό γινότανε μοναστήρι. Κάθε νοικοκυρά με το ροί στο χέρι πήγαινε στην Εκκλησιά, ν' ανάψει το καντήλι. και ήταν το θέαμα εξαίσιο• ή μάνα με τις τρύπιες παντούφλες, την φθαρμένη ζακέτα και τη χιλιομπαλωμένη ποδιά, μαντηλωμένη, για να φυλαχθή από το βραδινό ψύχος, να βαστά λάδι από το υστέρημα της, για να το προσφέρει στον άγιο. Οι Εκκλησιές ήταν όλες ανοιχτές, τα καντήλια αναμμένα και το θυμιατό στο σολέα του ιερού ανέδιδε την εύωδία του μοσχοθυμιάματος κάθε βράδυ, κάθε μέρα. Τι άλλο θέλει να δη ή ψυχή, για να τραφεί πνευματικά;

Και όλες εκείνες οί αγίες εικόνες ήταν χάρμα οφθαλμών. Κρητικής τεχνοτροπίας, Ιστορημένες στα βασανισμένα χρόνια της σκληρής σκλαβιάς. Μ' ένα απλό

κοίταγμα διασταυρώνονταν τα μάτια με του Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων. Σου απορροφούσαν όλη την προσοχή. Δε χόρταινες να τις βλέπεις ήτανε το θωρεί να δεις. Ο μπάρμπα-Γιώργης ό Χατζής μου έλεγε: -Τι νά δω-»~ πότε θα 'ρθω στο Μοναστήρι του πάππου σου, να σταθώ στην εικόνα του θεολόγου, να με κοιτάξει, να τον κοιτάξω. Χάζευε ό νους σου στου Θεού τα πράγματα. Χαρά ήθελες; Τη λάβαινες. Παρηγοριά; Ακόμα περισσότερη. Έτσι οι άνθρωποι που έβλεπαν τις αγίες αυτές εικόνες είχαν ειρήνη κι ομορφιά, που φαινότανε στο πρόσωπο τους, κι ας ήταν ηλιοκαμένοι και θαλασσοδαρμένοι και ταλαιπωρημένοι. Γινόταν έργο ή ευχή «Σημειωθήτω έφ' ημάς, Κύριε, το φως του προσώπου σου». Ρώτησα μία γερόντισσα, πως πήγε ή επέμβαση στα μάτια της, και μου απάντησε: - Το ένα μόνο μου χάρισε φως, για να βλέπω τα πρόσωπα των ανθρώπων και να δοξάζω το Θεό. Εμείς δύσκολα μπορούμε να κάνουμε σήμερα μια τέτοια ομολογία. Τώρα οι άνθρωποι βλέπουνε τέρατα στις τηλεοράσεις και αγρίεψαν, έγιναν θηριοπρόσωποι. Δεν ελπίζουν πια στους αγίους• το είναι τους είναι αφημένο στα χρήματα και στους τάχατες μεγάλους.

Μεγαλώνοντας μέσα σ' αυτό το κλίμα, με πολλή προθυμία βοηθούσαμε τους καταπονημένους γονείς μας. Προσπαθούσαμε, όσο πιο πολλά μπορούσαμε να κάνουμε, για να τους ανακουφίσουμε από τους καμάτους της αγροτικής και ποιμενικής ζωής. Προσέχαμε την απροθυμία και την αντιλογία. Ο Γέροντας Φιλόθεος πολλές φορές με διαβεβαίωσε, πως αυτά τα δύο σταυρώνουν τους γονείς και τους οργίζουν Τα παιδιά μεγαλώναμε μέσα στις Εκκλησίες , κάτω από τα καμπαναριά. Να στολίσουμε στα πανηγύρια την Εκκλησία που γιορτάζει, να ψάλουμε, να διαβάσουμε, να κοινωνήσουμε. Τα παιγνίδια μας ήταν στις αυλές του Κυρίου, κάτω από τα καμπαναριά των Εκκλησιών. Τόση ήταν ή επίδραση της εκκλησιαστικής ζωής στις παιδικές μας ψυχές, που μετά από κάθε λειτουργία και τελετή, στους δικούς μας χώρους, αντί για παιγνίδια, κάναμε λειτουργίες και λιτανείες με όλους τους Ιερατικούς βαθμούς, κι όλες τις αντίστοιχες λεπτομέρειες. Αντί για αλλά δώρα, προτιμούσαμε επιτραχήλια και ράσα. Οι βαπτίσεις στη θάλασσα χειμώνα-καλοκαίρι ήταν μέσα στο πρόγραμμα.

Στις λειτουργικές μας ανάγκες πρώτος αρωγός ήταν ό Γέροντας Φιλόθεος. Θυματά, λιβάνια, κεριά και εικόνες από κείνων προμηθευόμασταν. Θυμάμαι ένας μικρός παπάς είπε στην παπαδιά, να της κάνη αγιασμό και ή παπαδιά του απάντησε: -Μας έκανε ό παπάς μου. Τότε ό μικρός: -Ναι, αλλά ό παπάς σου πήρε χρήματα, εγώ δε θέλω χρήματα κι όλη ή χάρη θα είναι σ' αυτό το αγιασμένο νερό. Όλα βέβαια τα παιγνίδια μας γινότανε κάτω από το άγρυπνο μάτι της μάνας.

Όλη ή ζωή του νησιώτη γύρω από την Εκκλησία εξελισσόταν. Γι' αυτό έτρωγε ψωμί και κρεμμύδι, για να χτίση Εκκλησίες και καμπαναριά. Και δεν έκτιζε τις Εκκλησίες ό νησιώτης για να εξάλειψη τις εγκληματικές του πράξεις, κατά το «μία αμαρτία - Εκκλησία». Το κτίσιμο των εκκλησιών δεν ήταν μόνο επιτίμιο

πνευματικό. Ήταν και ευλάβεια στο Θεό, ευχαριστία στον Άγιο για τις θαυματουργίες του, ή ήτανε και θεία υπόδειξη και αποκάλυψη.

Πηγή: tokandylaki.blogspot.gr